Schmidt Éva munkássága az obi-ugor nyelvek és kultúrák szolgálatában

Amikor 2022-ben megnyílt Schmidt Éva hagyatéka, és elkezdődhetett a feldolgozó munka, elhatároztuk, hogy újra közöljük azokat a publikációkat is, melyek korábban különböző fórumokon, különböző nyelveken láttak napvilágot. A Schmidt Éva Könyvtár 6. kötete 2023-ban jelent meg.[1] Abban a kutató folklorisztikai tárgyú tanulmányait gyűjtöttük össze, elsősorban azokat, melyek a műfajok és a metrika problémáit tárgyalták. Helyet kaptak a könyvben ezenkívül ismeretterjesztő írások és könyvismertetések is. Ez utóbbiak is önálló tudományos írásműveknek számítanak. A legszélesebb körű összefüggésekre világított rá bennük a szerző, miközben állításait friss, helyszíni tereptapasztalataival támasztotta alá.

Jelen kötet írásait három nagyobb egységbe csoportosítottuk. Az alábbiakban ezt a csoportosítást követve mutatjuk be könyvünket.

Túlélési stratégiák

Ebbe a részbe kerültek azok a publikációk, melyeknek fő témája Schmidt Évának a revitalizációért, az obi-ugor nyelvek és kultúrák felélesztéséért folytatott tevékenysége. Erről a munkáról az olvasó már korábban is tájékozódhatott a sorozat 1. kötetéből (*Jelentések Szibériából*), mely Schmidt Évának az 1991–2001. között hazaküldött éves jelentéseit, munkabeszámolót tartalmazza.[2] Itt volt szó az általa alapított Északi-Hanti Folklór Archívumban végzett munkáról, a munkatársak képzéséről, a gyűjtőutakról, közösségi ünnepek szervezéséről, valamint a társadalmi-kulturális élet aktuális folyamatairól. Ez a kötet az ezredfordulós Nyugat-Szibéria fontos kordokumentuma.

A munkabeszámolók címzettje a magyarországi munkaadó, az MTA Néprajztudományi Intézetének igazgatósága, valamint munkatársi közössége volt. Ők azonos szakmai nézeteket vallottak a jelentések írójával, és élénk érdeklődéssel követték kollégájuk kiküldetését. Ez az egyenrangú viszony tükröződött a beszámolók stílusában is.

---

[1] Tanulmányok az obi-ugor folklór köréből. https://schmidt-eva-archivum.nytud.hu/assets/publications/114.pdf

[2] Jelentések Szibériából. https://schmidt-eva-archivum.nytud.hu/assets/publications/161.pdf

A most közlendő írások hangulata más. A fő céljuk a **meggyőzés**. Ez főként az oroszországi közönségnek szóló, orosz nyelvű írásokat jellemzi, de érvényes az összeállítás élén álló első, magyar nyelvű fogalmazványra is (*A belojarszkiji Északi-Osztják Folklór Archívum története* 19–26), mely az intézmény fennállásának ötéves jubileumára készült.[3] A fényképekkel illusztrált, tetszetős ismertetőnek az volt a célja, hogy informáljon az intézmény munkájáról, a támogatás folytatására buzdítson, sőt még több támogatót szerezzen e nemes ügynek.

A további, oroszból fordított írások abba a sokfrontos, mindennapos küzdelembe engednek betekintést, melyet Schmidt Éva kénytelen volt vívni céljai elérése érdekében. Szakadatlanul győzködte hallgatóságát arról, hogy érdemes erőfeszítéseket tenni a nyelv és a kultúra megőrzése vagy feltámasztása érdekében. Erről érvelt szóban és írásban egyaránt. El sem tudjuk képzelni, hányszor ismételte el mindezt különböző fórumokon, konferenciákon, baráti beszélgetésekben, oktatási intézményekben, szakmai találkozókon, vagy politikai döntéshozókkal tárgyalva. Újra és újra ugyanazt elölről, szenvedélyes rábeszélő stílusban, és nem fáradt bele. Az itt közölt egyik konferenciaelőadásán (*Az obi-ugor nyelvek kilátásai* 27–30) érződik az élőbeszéd ereje, és az is, hogy nem először hozza elő ezt a témát. Ugyanez az elhivatottság süt át a vele készült interjú szövegén is (*„Ezt senki sem tudja helyettünk megcsinálni” A hanti nyelv megőrzésének feladatairól és kilátásairól* 91–97).

A belojarszkiji folklór archívum tevékenysége igazi pezsgést hozott a nyugat-szibériai őslakosok életébe. Az első intézmény példája nyomán öt új archívum jött létre a helyi hagyományok ápolása céljából. Az archívumok munkatársait és aktivistáit folyamatos képzéssel támogatta a belojarszkiji „anyaintézmény”, akár spontán találkozások alkalmával, akár jól szervezett szemináriumokon. Az ezredfordulóra újabb nagyszabású terv született meg Schmidt Éva fejében: az egész Ob-vidékre kiterjedő gyűjtőmunkával kívánta összeszedni a még élő nyelvjárások nyelvi, néprajzi, folklorisztikai adatait. Számítása szerint a munkára tíz évet lehetett volna szánni, míg el nem távozik az utolsó nemzedék, mely még hagyományos környezetben tanulta meg anyanyelvét és sajátította el kultúráját. Ennek a tervnek az elméleti hátterét a helsinki székhelyű Finnugor Társaság folyóiratában fogalmazta meg először orosz nyelven (magyarul: *Az „Archí-*

[3] A jubileumra Schmidt Éva egy orosz nyelvű kiadványt is összeállított (https://schmidt-eva-archivum.nytud.hu/assets/publications/22.pdf). Ennek tartalma részben különbözik a magyar nyelvűtől, hiszen az oroszországi célközönségnek más információkra volt szüksége.

vum" archetípusa: gondolatok egy új intézménytípusról és annak időszerű kérdéseiről 31–48), és ugyanitt rögtön részletezte a gyakorlati megvalósítás módját is (*Nyelvjárási szótárak alapjául szolgáló, központi hanti és manysi nyelvi gyűjtemény létrehozásának terve* 49–59). Ennek kidolgozásában harcostársai, a tehetséges szervező, Zoja Rjabcsikova és Jevdokija Nyomiszova nyelvész, az északi hanti helyesírás korszerűsítője voltak segítségére.

Az a terv, hogy a nagy nyelvjárási szótárak segítségével hozzák létre az összes hanti és manysi hagyományt egybegyűjtő enciklopédiát, megvalósíthatónak tűnt. Alapja a Wolfgang Steinitz és munkatársai által összeállított, a lehető legtöbb forrást feldolgozó hanti szótár,[4] valamint a Munkácsi Bernát gyűjtését magába foglaló, Kálmán Béla által sajtó alá rendezett manysi nyelvjárási szótár[5] lehetett volna – ez utóbbinak a munkálataiban az 1970-es években Schmidt Éva is részt vett. A szótárak anyagának lekérdezését – nyelvjárásokra bontva – Schmidt Éva már 2000-ben elkezdte. Hagyatékában több tucat órányi *slovar'*, azaz 'szótár' témájú hangfelvétel van. A gyűjtés kazimi és serkáli hanti, valamint obi manysi nyelvjárású adatközlőkkel zajlott. Ugyanekkor (1999, 2002) Ruttkay-Miklián Eszter Ovgortban hasonló módszerrel felgyűjtötte a Steinitz szótár szinjai hanti szókincsét 70 óra terjedelemben. Megjegyzendő, hogy a „pilot project" résztvevői a szótárak eredeti, német és magyar nyelvű változatát használták. A helyi gyűjtők számára először le kellett volna fordítani a szótárak anyagát oroszra, az obi-ugor nyelvi adatokat pedig áttenni általuk is olvasható írásmódba.

Schmidt Éva többször hangsúlyozta, hogy nem szívesen nyilatkozik fonológiai kérdésekről, mivel a hangtan nem az ő szakterülete. Ennek ellenére lépten-nyomon hangtani és hangjelölési problémákba ütközött – mint mindenki, aki ún. „fiatal írásbeliségű" nyelv adatait rögzíti. Mihelyt elkezd a gyűjtő lejegyezni egy hangfelvételt, azonnal egy rakás hangtani kérdést kell megoldania. Schmidt Éva eleve két írásmódot használt: a jól bevált, latin alapú finnugor transzkripciót és az állandóan módosított, sok következetlenséggel terhelt cirillbetűs ábécét. Ezenkívül szinte minden faluban másképpen beszéltek. Meddig kell vagy lehet elmenni az adatközlő ejtési sajátságainak jelölésekor? Ennek a bonyolult kérdéskörnek a megtárgyalására szervezte meg a belojarszkiji intézmény a „Hanti írásmód és helyesírás" szemináriumot 2001 tavaszán. Erre meghívták az összes hanti nyelvjárás képviselőit, nyelvészeket, irodalmárokat, tanárokat, újság-

[4] Steinitz, Wolfgang 1966–1993. Dialektologisches und etymologisches Wörterbuch der ostjakischen Sprache, 1–15. Lieferungen. Berlin: Akademie Verlag.

[5] Munkácsi Bernát – Kálmán Béla 1986. Wogulisches Wörterbuch. Budapest: Akadémiai Kiadó.

írókat – tehát mindenkit, akiknek közük volt a hanti írásbeliséghez. Ennek a szemináriumnak a megnyitóján hangzott el az az előadás, melyet Schmidt Éva később írásban is megfogalmazott. A szöveg 2008-ban látott napvilágot nyomtatásban, kötetünkben pedig a *Korszakhatár – információs világ – hanti írásbeliség* címet viseli (61–84). A szerző széles történelmi, filozófiai és szemiotikai összefüggések felvázolása után fordul rá a szeminárium konkrét feladataira: valahogyan egyezségre kellene jutni az északi-hanti nyelvjárások grafikai és helyesírási kérdéseinek megoldásában. Előadásában többször visszatérő szó a **megegyezés**, mely nélkül szerinte nem jöhet létre jól működő írásrendszer. Így érvelt a konferencián: „Természetesen a nyelvi jelenségeket lehetetlen egy az egyben átadni írásban, de bármely esetben a döntő tényező a társadalmi megegyezés, az egyetértés, mely meghatározza, hogy mit milyen minőségben kell felfogni" (63). Később ezt tette hozzá: „A megegyezéshez a leggyorsabban el kell jutni, maga a jel minősége („helyessége") már másodrangú kérdés. Érthető: ha a norma gyakran változik, az embereknek nincs idejük arra, hogy elsajátítsák. Viszont bármely szabványhoz hozzászokik a társadalom, ha az elég sokáig változatlan" (69).

Schmidt Éva hangsúlyozta, hogy a cirill betűket módosító mellékjeleknek identitásképző szerepük is lehet, „etnomarker"-eknek nevezte őket. Ezeknek a következetes használatára pedig nagy figyelmet kell fordítani. A belojarszkiji archívum vezetőjeként ezt a kéretlenül kapott feladatot is teljesítette. Azok a szövegkiadványok, melyek munkatársainak neve alatt jelentek meg az ezredfordulón, mind magukon viselik az ő keze nyomát. Legtöbbször szerkesztőként szerepel a belső címlapon, néhány könyvhöz pedig előszót írt. Elindított egy sorozatot *Ha énekem-mesém tovább megy…* címmel, melynek próbafüzetét és két első kötetét még ő gondozta.[6] A jelen kötetben is közölt, *A helyesírás sajátságai* című tájékoztató (85–90) Szofia Uszpenszkaja kazimi hanti szöveggyűjteményének élén olvasható.[7] Ebben részletesen elemezte az egyes adatközlők ejtési különbségeit. Egyetlen olyan kötet van, melynek címlapján társszerzőként fel van tüntetve.[8] Ennek a kéziratával viszont hozzá nem értő technikai szerkesztők foglalkoztak,

[6] Л. П. Хомляк 1997. Арєм монщєм ељ ки мӑнј... 1. кинига. Ас монщат па арат. Белоярский: Белоярский научно-фольклорный архив.
Л. П. Хомляк 2002. Арєм-моньщєм ељ ки мӑнј... Если моя песня-сказка дальше пойдёт... Выпуск 1. Ханты-Мансийск: ГУИПП «Полиграфист».
Р. К. Слепенкова 2003: Арэм-моньщем ељ ки мӑнј... Если моя песня-сказка дальше пойдёт... Выпуск 2. Ханты-Мансийск: ГУИПП «Полиграфист»

[7] С. С. Успенская 2002. Касум мув моньщат-путрат. Томск: Издательство Томского университета.

[8] Е. Шмидт – Т. Р. Пятникова 2006. Арӑӈ моньщӑт (Моньщ-арӑт) Песни-сказки. Томск: Издательство Томского университета.

így a 2006-ban megjelent nyomtatott változatba sajnálatos módon sok hiba került.

Kapcsolatok

Barabási Albert-László fizikus 2002-ben jelentette meg hálózatokról szóló könyvét,[9] melyet számos nyelvre lefordítottak, többek között magyarra is.[10] A szerző és munkatársai a számítógépes hálózatokat vizsgálva rájöttek, hogy a természetben és a társadalomban előforduló hálózatok másképp működnek, mint a matematikai hálók. Míg ez utóbbiakban a csomópontok közti kapcsolatok véletlenszerűen jönnek létre, az önszerveződő hálózatokban az erősebb, több kapcsolattal rendelkező csomópontok szereznek könnyebben új kapcsolatokat. Ezzel a felfedezéssel új alapokra került a hálózatkutatás, s széles körben ismertté vált az „erősen kapcsolt csomópont" (very highly connected node) kifejezés. Ilyen csomópont volt Schmidt Éva.

Jelen kötetben közölt írásai sűrűn szövött hálójának csak néhány aspektusát villantják fel. Ő volt az a kutató, akinek személyében összekapcsolódott a 19. és a 20. század, az európai és a szovjet-orosz kutatási hagyomány. A Schmidt Éva Könyvtár 6. kötetében már megjelent néhány írása azokról a nagy elődökről, akiknek a nyomába lépett. Nemcsak folytatta a Reguly Antal, Pápay József, Wolfgang Steinitz, Valerij Csernyecov által elkezdett munkát, hanem vissza is adta az őslakosoknak az általuk gyűjtött szövegeket. A Nyikolaj Tyerjoskin halála kapcsán írt nekrológja ebbe a sorba illik bele. Schmidt Éva itt egy olyan nagy elődképét rajzolta meg, akivel személyes, baráti kapcsolata volt (101–105).

Elkötelezett építője volt az obi-ugor – magyar kapcsolatoknak is. Most két olyan írását közöljük, melyekben Juvan Sesztalov költészetét méltatja (*Utószó Juvan Sesztalov verseskötetéhez* és *Magyarország-élmény az obi-ugor kultúra tükrében* 107–115), de számos ismeretterjesztő írással és több tucatnyi műfordítással igyekezett közelebb hozni az obi-ugorok népköltészetét és szépirodalmát a magyar olvasókhoz.

Egészen különleges az az írása, mely egy egyszeri magyar–hanti találkozásról szól. Ez az esemény – ahogyan az a hagyományos obi-ugor kultúrában helyénvaló – ihletője lett egy éneknek, melyet Schmidt Éva – ahogyan

[9] Barabási, Albert-László 2002. Linked: The New Science of Networks. New York: Perseus.

[10] Barabási Albert-László 2008. Behálózva. A hálózatok új tudománya. Második, bővített, átdolgozott kiadás. Budapest: Helikon Kiadó.

az egy mindig készen álló terepmunkásnál helyénvaló – magnóra vett, lejegyzett, lefordított és a megfelelő elméleti háttérbe illesztve, nyelvi és tárgyi magyarázatokkal ellátva közölt (*Esettanulmány az 1970-es évek osztják interetnikus kapcsolatainak tükröződéséről a folklórban* 117–126).

Schmidt Éva munkásságában összekapcsolódtak az egymástól távoli obi-ugor csoportok és a látszólag különböző tudományterületek is. A berjozovi hantikról (127–136) írt munkájában történelmi, földrajzi, néprajzi, tudománytörténeti ismereteket tálalva jut el egy énekgyűjtemény elemzéséig, melyben mitológiai tárgyú ének is szerepel. A tanulmány megírásával pedig az volt a célja, hogy erősítse a korábban berjozovinak nevezett, manapság inkább Tegi (*tek kurt*) településen és környékén élő hantik identitását.

Kitekintés

Ezen alcím alatt három olyan tanulmány található, melyek Schmidt Éva sokoldalúságáról tanúskodnak. Ő már az 1980-as években komoly nemzetközi hírnévre tett szert, ezért bekerült a Mircea Eliade irányításával készülő, 16 kötetes valláslexikon (The Encyclopedia of Religion) szerzői gárdájába mint az obi-ugor vallási rendszerekről szóló szócikk írója. A kézirat elkészült *Obi-ugor (vogul és osztják) vallás* címmel, angol fordítása némi tartalmi és szerkezeti változtatás után a sorozat 8. kötetében jelent meg. Mi az eredeti, magyar nyelvű kéziratot közöljük (139–158). Az obi-ugorok hitvilágáról szóló, általam ismert összefoglalások közül ez a legátfogóbb és legrendszeresebb.

Az már a helyesírás problémáinak tárgyalása kapcsán is kiderült, hogy Schmidt Éva messzemenően tájékozott volt nyelvészeti kérdésekben is. Különösen az északi nyelvjárások közötti apró különbségek érdekelték. Terepmunkái során észrevett olyan sajátságokat, melyek a korábbi szakirodalomban kevéssé voltak kidolgozva. Ilyen a birtokos névmások jelenléte, amiről annyit tudtunk, hogy jelzői helyzetben személyes névmást használnak a hantik ugyanúgy, mint a magyarok (*az én könyvem*), állítmányi helyzetben pedig (*enyém*) a személyes névmás dativusi alakját. Ez sok esetben a megfelelő birtokos személyraggal ellátott személyes névmás. Ezt a megállapítást árnyalta Schmidt Éva a kazimi és a serkáli nyelvjárások esetében *Az északi osztják birtokos névmásokról (I.)* című tanulmányában (159–164). A bevezetésben röviden vázolta a gyűjtési helyzetet. Folklór szövegek felvételeinek szünetében figyelt fel erre az egyébként ritkán előforduló szófajra,

és elhatározta, hogy adatokat gyűjt a használatáról. „E célból hevenyészve összeállítottam egy kérdőívet, mely a névmásokat típusos kommunikációs szituációban és különböző kontextusokban regisztrálta volna” – írja (160).

Ízlelgessük a kifejezést: *hevenyészve* – ez az a munkamódszer, mely egyáltalán nem jellemző Schmidt Évára. Így folytatódik a szöveg: „A mondatok kérdő, állító és tagadó formában szerepeltek, továbbá mindenkor figyelembe volt véve, hogy ha az adott helyzetben nem használnak birtokos névmást, akkor milyen más megoldással fejezik ki a neki megfelelő tudattartalmat” (160). Ennyit a hevenyészett kérdőívről. A gyűjtési szituációt Schmidt Éva a maga sajátos stílusában írja le, az olvasó szinte a helyszínen érzi magát: „A megkérdezettek „hagyományos” hozzáállást tanúsítottak, azaz nemigen hozta lázba őket a birtokos névmások rejtélye. Az osztjákul elmondott helyzeteket könnyen átélték, de – érthető módon – kevéssé tartották magukat a tárgyhoz és a célhoz. Az olyan kérdéseket, hogy „ezt meg ezt lehet-e így mondani”, többnyire jóváhagyták, így feltehető, hogy egyes példamondatok nem hitelesek, ill. valójában másképp mondanák őket. A maximális tervnek alig egy tizedét sikerült teljesíteni, ez azonban nem von le az adatok érdekességéből” (160).

A tanulmány címéből (*I. rész*) kiderül, hogy a kutatás összes eredménye nem fért bele az aktuális ünnepi kötet szerkesztői által szűkre szabott terjedelembe. Ebben az írásban a szerző csak a névmások hangalakját tudta tárgyalni, a mondatbeli szerepekről és funkciókról egy későbbi tanulmányban tervezett beszámolni. Ez sajnos nem készült el, de az adatok remélhetőleg előkerülnek a jegyzetei közül.

Az utolsó tanulmány (*A természeti komikumról*, 165–182) időben a legkorábban született, és az egyetlen, mely nincs kapcsolatban obi-ugor nyelvekkel és kultúrákkal. Bizonyára fiatal kutatóként kapta ezt a feladatot, a Néprajzi Kutatócsoport kollektív tanulmánykötetébe kellett írnia egy fejezetet. Bár nem obi-ugor tárgyú írás, de érdemes közölni annak bizonyítékaként, hogy Schmidt Éva bármilyen témát kapott kidolgozásra, mindennek alaposan utánajárt, feldolgozta a szakirodalmát, és kiérlelt, példaszerű kéziratot tett az asztalra.

Schmidt Éva kezdeményezéseinek utóélete

Térjünk vissza egy gondolatra Barabási teóriájához! Az idézett könyvből kiderül, hogy ha véletlenszerűen távolítunk el csomópontokat, akkor a skálafüggetlen hálózatok (scale-free networks) nem sérülnek, jó a hiba-

tűrő képességük. Ha viszont az erősen kapcsolt csomópontokat ütjük ki, a hálózat gyorsan szétesik – ezek a hálózatok Achilles-sarkai. Ilyen erősen kapcsolt csomópont volt Schmidt Éva az obi-ugor hálózatokban. Túl sok ember, túl sok projektum függött tőle. Tragikus halála után úgy tűnt, hogy hiánya mint hatalmas lyuk tátong az obi-ugorok védőhálóján – a cápák legnagyobb örömére. Mi a helyzet 2025-ben?

A belojarszkiji Északi-Hanti Folklór Archívum 2002 óta több átszervezésen ment keresztül. Jelenleg a hanti-manszijszki Obi-ugor Alkalmazott Kutató és Feldolgozó Intézet Folklórközpontjának a filiáléjaként működik, és 2013 óta Schmidt Éva nevét viseli. Az eredeti munkatársak nyugdíjba vonulása után megváltozott gárdával folytatódik a munka. Schmidt Éva hagyatéka 2006-ban átkerült Hanti-Manszijszkba. Felvételeinek egy része hallható és/vagy látható az obi-ugor kutatóintézet honlapján.[11] A belojarszkiji kollégák három, Schmidt Éva gyűjtésén alapuló kötet sajtó alá rendezésén dolgoznak: egy kultikus énekeket, egy hanti meséket tartalmazó, és egy nem mese műfajú hanti prózakötet kiadása van tervben.

A Schmidt Éva által megálmodott dialektológiai központ 2002-ben a hanti-manszijszki Jugor Egyetem keretein belül alakult meg Zoja Rjabcsikova vezetésével. A kezdeti lépésekről 2008-ban Tatyjana Dmitrijeva, a jekatyerinburgi egyetem oktatója és Schmidt Éva jó barátja számolt be.[12] A képzések és a gyűjtések hamarosan elkezdődtek. 2003 nyarán már expedíciót szerveztek a suriskari járás falvaiba. A résztvevők témakörökre osztva végezték a lexikai gyűjtést, fokozatosan ismerkedtek gyűjtőmunka fortélyaival. Elkezdődött W. Steinitz hanti nyelvjárási szótárának fordítása oroszra, az első két füzet fordítása el is készült (maga a szótár 14 füzetből áll). A fordítás 138 oldalnyi gépiratot tesz ki. A dialektológiai központ fontos munkaterülete volt az iskolás gyermekek nyári táboroztatása, ahol a nyelvvel és a hanti hagyományokkal lehetett közelebbi ismeretségbe kerülni. Közben az önkéntes gyűjtőket folyamatosan látták el technikai eszközökkel, továbbképzéseket, szemináriumokat szerveztek a számukra. A munka kiterjedt a hanti nyelvterület minden nyelvjárására.

Az évek során az intézmény több átalakításon ment keresztül, utoljára a „Nyelvek kutatásának és megőrzésének laboratóriuma" nevet viselte. A Jugor Egyetem 2011-ben bezárta az intézményt, felmondott a munkatársaknak. Addigra az egyetemen megszűnt az obi-ugor nyelvek oktatása

[11] https://folk.ouipiir.ru/cross-search?query=шмидт

[12] Т. Н. Дмитриева: Краткие очерки о работе Научного языкового центра Югорского государственного университета. In: Рябчикова З. С., Надь Каталин, Дмитриева Т. Н. (под ред.): С любовью и болью...: к 60-летию Евы Шмидт. Ханты-Мансийск: Полиграфист, 2008. 102–113.

is. A gyűjteményt (hangfelvételeket, lejegyzéseket, kitöltött kérdőíveket, tájékoztató anyagokat) Zoja Rjabcsikova őrzi. Várja a jobb időket, hogy folytatódhassék a munka. Idézhetjük Schmidt Évát, és a vele készült interjú utolsó mondatát: „Fontos, hogy a dialektológiai központot szervezeti oldalról hatékony, energikus emberek vezessék. Másrészt legyen ott olyan szakember is, aki kellő tudással és munkatapasztalattal rendelkezik a hanti nyelvészet és lexikográfia terén" (97).

A helyesírási kérdések megoldásával kapcsolatban úgy tűnik, hogy a Schmidt Éva által emlegetett „társadalmi megegyezés" kora még nem jött el. A hanti-manszijszki obi-ugor kutatóintézetben a legutóbb 2025. április 21-én szerveztek egy szemináriumot „Vitassuk meg a hanti írásbeliség problémáit" címmel.[13]

Kötetünk szerkesztési elvei

Az újraközléskor igyekeztünk a legkevesebbet változtatni az eredeti publikációkon. Részben megtartottuk az első közlés tipográfiai megoldásait s a kiemelések jelölésének módjait, de mellőztük azokat a módokat, melyek még a mechanikus írógép korát jellemezték, például az aláhúzást, valamint a csupa nagybetű használatát a címekben, alcímekben. Az orosz nyelvű műcímek és intézménynevek egyes tanulmányokban cirill betűkkel, másokban latin betűsre átírva jelentek meg, ezen sem változtattunk. A latin betűs átírást is többnyire meghagytuk abban a formában, ahogyan az eredeti kiadásban szerepelt. Hasonlóképpen nem egységesítettük a hivatkozások módját és az irodalomjegyzékeket. Az egyértelmű sajtóhibákat jelzés nélkül javítottuk. Az egyetlen változtatás, hogy néhány tanulmányban a végjegyzeteket lábjegyzetté alakítottuk át, tehát egységesen lábjegyzeteket használunk. A lábjegyzetek számozása minden tanulmányban elölről kezdődik. A fordítói vagy szerkesztői megjegyzéseket CsM monogrammal jelöltük.

Kiadványunkban a két obi-ugor nép nevei kétféle formában szerepelnek. Találkozhatunk az ún. külső nevekkel (osztják, vogul), máshol pedig a népek önelnevezéseivel, az ún. belső nevekkel (hanti, manysi). A kettősség oka az, hogy Schmidt Éva akkor, amikor magyarul beszélt és írt, a külső neveket használta, osztjákokat és vogulokat emlegetett. Ezen természetesen nem változtattunk. A Szovjetunióban az 1930-as években, a magyar és nemzetközi gyakorlatban legkésőbb a 20. század végére áttértek a belső

[13] https://ouipiir.ru/content/ обсуждаем-проблемы-хантыйской-письменности

nevek használatára. Orosz nyelvű tanulmányaiban Schmidt Éva is így járt el, s a fordításokban mi is ezt követtük.

Néhány írásában Schmidt Éva közölte az obi-ugorok lélekszámát, természetesen az akkori népszámlálások eredményeinek alapján. Ezeken az adatokon nem változtattunk. A legutóbbi, 2020. évi népszámlálás szerint a hantik lélekszáma 31 467, az anyanyelvüket beszélők aránya 44%, ami 13 900 főt tesz ki. Manysinak 12 228 fő vallotta magát, és 18%-uk, azaz 2 229 fő állította, hogy beszéli az anyanyelvét.[14]

Köszönetnyilvánítás

Az újraközléshez hozzájárult Schmidt Éva szerzői jogainak örököse, Schmidt Ádám, támogatását ezúton is hálásan köszönjük. Hasonlóképpen nem korlátozták a tanulmányok újbóli megjelentetését az eredeti publikációkért felelős kiadók, azaz a könyvkiadók vezetői és a folyóiratok lapgazdái. Ahhoz a tervünkhöz is hozzájárultak, hogy a tanulmányok további fordításban is elérhetők legyenek, nyomtatott és elektronikus változatban. Örömünkre szolgál, hogy a HUN-REN BTK Néprajztudományi Intézet és a HUN-REN Nyelvtudományi Kutatóközpont közös kiadásban jelentetik meg kötetünket (projektmenedzser: Szilágyi Zsolt). Hálásak vagyunk Fancsek Krisztinának a borító megtervezéséért és a technikai szerkesztés igényes megvalósításáért. A szövegek gondozása során sok segítséget kaptam közvetlen munkatársaimtól, a Schmidt Éva projektben részt vevő kutatócsoport tagjaitól, azaz Sipos Máriától, Ruttkay-Miklián Esztertől és Szigiljetov Vitalijtól. Ez a kötet közös munkánk eredménye.

Csepregi Márta

[14] Forrás: https://rosstat.gov.ru/vpn/2020, https://finnugor.arts.unideb.hu/fud/fud29/09-PusztayJanos.pdf